

EXP[®]

LERARENGIDS

AMAZÔNIA

DE MUST-SEE TENTOONSTELLING VAN FOTOGRAAF

SEBASTIÃO SALGADO

MUZIKALE COMPOSITIE
JEAN-MICHEL JARRE

SCENOGRAFIE
LÉLIA WANICK SALGADO

p5 INLEIDING

p8 TENTOONSTELLINGSPARCOURS

p17 BIOGRAFIE

p22 EDUCATIEVE RICHTLIJNEN

p27 PRAKTISCHE INLICHTINGEN

4

AMAZÔNIA

DE MUST-SEE TENTOONSTELLING VAN FOTOGRAAF

SEBASTIÃO SALGADO

MUZIKALE COMPOSITIE
JEAN-MICHEL JARRE

SCENOGRAFIE
LÉLIA WANICK SALGADO

INLEIDING

Het Amazonegebied heeft altijd al tot de verbeelding gesproken, al was het soms op fantasierijke manieren. Dit uitgestrekte gebied strekt zich uit over negen landen in Zuid-Amerika en beslaat een gebied dat tien keer zo groot is als Frankrijk. Meer dan 60 procent van dit tropische regenwoud, het grootste ter wereld, ligt in Brazilië.

Toen de Portugese ontdekkingsreizigers in 1500 voor het eerst Brazilië bereikten, werd dit dichte, rijke oerwoud geïrrigeerd door talloze rivieren, bewoond door een inheemse bevolking die werd geschat op ongeveer vijf miljoen. Vandaag de dag zijn er niet meer dan 370.000 inheemsen, verdeeld in 188 groepen die 150 verschillende talen spreken. Nog eens 144 groepen zijn geïdentificeerd, maar er is nog geen contact met hen opgenomen.

Vanaf de 17e eeuw ontstonden er steden langs de oevers van de Amazone en haar zijrivieren. Maar in het midden van de 20e eeuw begon een triest hoofdstuk in de strijd van de inheemse bevolking om te overleven. Migranten uit het zuiden van Brazilië ontbosten het land om plaats te maken voor veeboerderijen en sojaplantages. Nieuwe wegen en pas bevaarbare rivieren maakten het makkelijker voor houtkapbedrijven en goudzoekers om de regio binnen te komen. Het Amazonewoud is het slachtoffer geworden van voortdurende roofbouw op zijn biodiversiteit, voornamelijk aan de buitengrenzen. Elk jaar breiden tienduizenden boerderijen hun oppervlakte uit, waardoor het immense woud wordt weggevreten en het grondgebied van de inheemse volken, die door pech hun burens zijn, gestaag wordt vernietigd.

Het Amazonewoud is de enige plek op aarde waar de luchtvochtigheid niet afhankelijk is van de verdamping van de oceanen: in plaats daarvan werkt elke boom als een bevochtiger die honderden liters per dag in de atmosfeer projecteert, waardoor “vliegende rivieren” ontstaan die nog meer water vervoeren dan de Amazonerivier.

Satellietfoto's laten steevast zien dat het tropisch regenwoud grotendeels verborgen is door wolken. De dag dat het oerwoud perfect zichtbaar is vanuit de ruimte zal de dag zijn dat de “vliegende rivieren” verdwenen zijn, met catastrofale gevolgen voor onze planeet. Deze tentoonstelling is het resultaat van zeven jaar menselijke ervaring en fotografische expedities over land, water en door de lucht. Het verkent een Amazonegebied dat nog steeds grotendeels onbekend is en dat nooit ophoudt ons te onderwijzen en te verbazen met de cultuur en vindingrijkheid van de bewoners en het mysterie, de kracht en de ongeëvenaarde schoonheid van de natuur.

Dankzij de ondoordringbaarheid van het bos hebben sommige etnische groepen hun traditionele levenswijze eeuwenlang kunnen behouden. Maar vandaag de dag worden zij en hun leefgebied in het bos ernstig bedreigd.

Deze beelden getuigen van wat er nog is voordat er nog meer verdwijnt. Als we willen dat het leven en de natuur ontsnappen aan verdere vernietiging en plundering, is het de plicht van alle mensen over de hele planeet om deel te nemen aan de bescherming ervan.

**SEBASTIÃO SALGADO
LÉLIA WANICK SALGADO**

Een fototentoonstelling is de visuele uitdrukking van een idee, een enscenering ontworpen om een standpunt over te brengen. Vanaf het moment dat Amazônia als tentoonstelling werd bedacht, wilde ik een omgeving creëren waarin de bezoeker zich omgeven voelt door het bos en ondergedompeld wordt in zowel de uitbundige vegetatie als het dagelijks leven van de inheemse bevolking. Samen met beelden in verschillende formaten, opgehangen op verschillende hoogtes, bevat de tentoonstelling ruimtes die lijken op de inheemse woningen bekend als «ocas», die op levendige wijze de eilandjes van menselijk leven in het hart van de jungle oproepen.

Het bezoek wordt begeleid door een soundtrack die voor de tentoonstelling is gecomponeerd door Jean-Michel Jarre en is geïnspireerd op authentieke geluiden van het bos, zoals het ruisen van de bomen, de kreten van dieren, het gezang van vogels en het gebrul van water dat van bergtoppen tuimelt.

Twee zalen tonen verschillende sequenties. De ene toont scènes uit het bos op de klanken van het symfonische gedicht «Erosion - The Origin of the Amazon River» van de Braziliaanse componist Heitor Villa Lobos (1887-1959). De andere toont portretten van inheemse bewoners, begeleid door muziek speciaal gecomponeerd door de Braziliaanse muzikant Rodolfo Stroeter.

Hoewel het misschien een illusie is om te denken dat we de sensaties die in loco in het regenwoud worden gevoeld kunnen reproduceren, hopen we op zijn minst een glimp van de magie van het Amazonegebied en zijn inheemse volkeren over te brengen op bezoekers, door hen een intieme ervaring te bieden die hen blijft nadat ze de tentoonstelling hebben verlaten.

LÉLIA WANICK SALGADO

CURATOR EN SCENOGRAAF

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

LANDSCHAPPEN

LUCHTFOTO'S

De Amazone van bovenaf gezien

De ware dimensie van het Amazonewoud, dat een derde van het Zuid-Amerikaanse continent beslaat en groter is dan de hele Europese Unie, kan alleen vanuit de ruimte worden waargenomen. De landsgrenzen van de negen landen die dit ecosysteem delen zijn niet gemarkeerd, hoewel verreweg het grootste deel - meer dan 60% - binnen Brazilië ligt. Door deze uitbundige natuur stroomt de Amazonerivier die gevoed wordt door zo'n 1100 zijrivieren, waarvan er 17 meer dan 1500 kilometer lang zijn. Elke dag loost deze 20% van al het zoetwater ter wereld in de Atlantische Oceaan.

Vanuit een vliegtuig of helikopter gezien wordt het regenwoud plotseling echt, een uitgestrekt groen tapijt versierd met de kronkelende lijnen van langzaam stromende rivieren. In het natte seizoen wordt dit keurige tapijt verstoord als rivieren buiten hun oevers treden, op sommige plekken 100 kilometer het bos in stromen en op andere plekken meren en lagunes creëren, om vervolgens terug te keren naar hun oude paden of nieuwe paden te graven zodra het water zich terugtrekt.

Dit landschap is zo vlak dat bij Tabatinga aan de westelijke grens van Brazilië met Colombia de Amazonerivier slechts 73 meter boven zeeniveau uitsteekt - en dat terwijl de rivier nog 4660 kilometer te gaan heeft.

Toch is deze cyclus van de natuur, die miljoenen jaren heeft overleefd, nu in gevaar. De ontbossing gaat steeds sneller, met name in de periferie van de jungle, waar wegen migrerende boeren, houtkappers en mijnwerkers aantrekken. Voor het grootste deel vindt dit plaats op land dat eigendom is van de overheid, terwijl slechts een klein deel van het bos op inheems grondgebied en in nationale parken is verwoest.

Desalniettemin vreest men, nu al minstens 17,25% van de biomassa is gekapt, dat de ontbossing binnenkort een "point of no return" zal bereiken waarop het bioom zich niet meer kan herstellen en grote bosgebieden zullen veranderen in tropische savannes.

Curicuriari-gebergte, staat Amazonas, 2009

VLIEGENDE RIVIEREN

Het hele continent besproeien

Een van de meest bijzondere en misschien wel minst bekende kenmerken van het Amazonewoud is een fenomeen dat bekend staat als "vliegende rivieren" of "luchtrivieren". Het lijkt misschien tegenstrijdig om te spreken over een "rivier" die je niet kunt zien, maar toch vervoeren deze "vliegende rivieren" meer water dan de Amazonerivier zelf en hebben ze invloed op een groter gebied in Zuid-Amerika en daarbuiten. Wetenschappers hebben geschat dat terwijl er dagelijks 17 miljard ton water de Atlantische Oceaan instroomt vanuit de Amazone, er over een vergelijkbare periode 20 miljard ton water de atmosfeer in stijgt vanuit het oerwoud, waardoor het de bijnaam "Groene Oceaan" heeft gekregen.

Opmerkelijk is echter de schaal waarop dit fenomeen plaatsvindt. Een grote boom kan water tot wel 60 meter onder de grond opzuigen en tot wel 1000 liter water per dag produceren. En aangezien dit wordt herhaald door 400 tot 600 miljard bomen, is het eenvoudig te zien hoe het Amazonewoud een belangrijk deel van het water genereert dat het later als regen ontvangt. In feite wordt zelfs het water dat het vasteland bereikt door verdamping van zeewater zelf snel gerecycled door de jungle in een proces dat technisch bekend staat als "evapotranspiratie".

Maar hoewel de "vliegende rivieren" van vitaal belang zijn voor het economische welzijn van tientallen miljoenen mensen, voornamelijk in Brazilië, hebben ze ook invloed op weerpatronen over de hele wereld en zijn ze zelf kwetsbaar voor de gevolgen van ontbossing en opwarming van de aarde. En in beide gevallen is wat er in het Amazonegebied gebeurt een belangrijke variabele.

Wetenschappers zijn van mening dat door versnelde ontbossing en klimaatverandering de temperatuur aan de grond van het stroomgebied al met 1,5° C is gestegen en nog eens 2° C zal stijgen als de huidige trends doorzetten. Ook vrezen ze dat de jaarlijkse regenval met 10 tot 20% zal afnemen als gevolg van de opwarming van de aarde.

Zware regen op de Juruá-rivier. Gebied Tefé - Beneden Juruá, staat Amazonas, 2009

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

TROPISCHE STORMEN

Als het regent in het regenwoud

Wolken zijn een intrinsiek onderdeel van het eindeloze drama van de Amazone. Ze kunnen klein of groot zijn, vriendelijk of bedreigend, maar vanaf een boot op een rivier of een vliegtuig in de lucht zijn ze altijd in zicht. Zelfs in het bos, waar de vegetatie ze aan het zicht kan onttrekken, blijven ze zeer aanwezig, want voordat de dag om is, is zware regen meer dan waarschijnlijk. En als het een tropische storm is, kan de ervaring zowel gevaarlijk als angstaanjagend zijn. Voor hun eigen veiligheid moet iedereen die in de regio verblijft, en vooral iedereen die over het regenwoud vliegt, leren de wolken te lezen als op een gedetailleerde kaart.

In het regenwoud van de Amazone zie je zelden een strakblauwe hemel of een deken van grijze wolken. In plaats daarvan bieden wolkenformaties een steeds veranderend schouwspel. Dit begint 's ochtends wanneer warme vochtige lucht opstijgt uit het oerwoud en in contact komt met minuscule deeltjes, waardoor de damp condenseert tot waterdruppeltjes en kleine wolkjes worden die lijken op wattenbolletjes, plaatselijk bekend als aru. Naarmate de dag vordert, stijgen ze op en bundelen ze hun krachten en, als de temperatuur en windsnelheid het toelaten, verzamelen ze kracht om een stormwolk te worden die cumulonimbus wordt genoemd.

Dit is een van de gevaarlijkste meteorologische formaties, die enkele duizenden meters de lucht in reikt, stukken ijs en winden tot 200 kilometer per uur uitspuwt en bliksem, harde wind en hevige neerslag naar de jungle stuurt. De kracht is zo groot dat zelfs grote vliegtuigen alles in het werk stellen om de storm te ontwijken, helikopters zoeken onmiddellijk een open plek in de jungle om te landen en rivierboten schuilen haastig voor de verblindende regen. In zeldzame gevallen, zoals voor het laatst in 2005, is een storm zo verwoestend dat hij honderdduizenden bomen velt.

Nationaal Park Serra do Divisor, staat Acre, 2016

BERGEN

Onverwachte hooglanden in de laaglanden

Het gebergte dat bepalend is voor het leven in het Amazonebekken ligt ver ten westen van Brazilië. Hoewel het meeste water dat via honderden zijrivieren in de Amazonerivier stroomt afkomstig is uit het Andesgebergte, heeft Brazilië ook zijn eigen bergen.

De belangrijkste bergketen van Brazilië, de Imeri, vormt bijna een natuurlijke grens met Venezuela in het uiterste noorden van de staat Amazonas. Het belangrijkste kenmerk is de scherp gepunte Pico da Neblina, of Nevelpiek, die met 2.995 meter de hoogste berg van Brazilië is. Zoals de naam al doet vermoeden, is de berg vaak gehuld in wolken, waardoor het beklimmen ervan een glibberige en gevaarlijke ervaring is. Niet ver daarvandaan rijst de Pico 31 de Março bijna net zo hoog op tot 2.900 meter. En in dezelfde regio ligt de Pico Guimarães Rosa, genoemd naar een beroemde Braziliaanse schrijver, op 2.105 meter boven zeeniveau. Wat opvalt aan deze bergen is hoe het regenwoud de lagere hellingen bedekt, met vegetatie die geleidelijk uitdunt tot het wordt tegengehouden door steile rotsen.

In het oosten, in de staat Roraima, is de berg Roraima, die deel uitmaakt van het Paracaima-gebergte, een heel andere geologische formatie. Deze tafelberg op de grens met Guyana en Venezuela, die 2.800 meter hoog is, behoort tot de categorie tepuis, waar inheemse planten- en diersoorten leven.

Een berggebied van uitzonderlijke schoonheid wordt beschermd als het Serra do Aracá State Park. Het ligt zo'n 400 kilometer ten noordwesten van Manaus en de ruige structuur wordt ook hier grotendeels gevormd door tepuis. Hoewel de hoogte slechts 1.700 meter bedraagt, steekt het dramatisch af tegen de jungle. Het is ook hier dat de hoogste watervallen van Brazilië, El Dorado en Desabamento, te vinden zijn. Het water tuimelt 360 meter langs een kale berggevel.

Pico da Neblina, Inheems gebied van de Yanomami, staat Amazonas, 2014

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

HET WOUD

Een bron van angst en inspiratie

Eeuwenlang nadat Portugal Brazilië had gekoloniseerd, had het Amazonewoud de bijnaam Groene Hel, een ondoordringbaar, door regen doordrenkt oerwoud dat alleen gevaar bood aan buitenstaanders. Degenen die overleefden om hun verhaal te vertellen werden beroemd, van de Spaanse conquistador Francisco de Orellana en de Duitse ontdekkingsreiziger Alexander von Humboldt tot Theodore Roosevelt en Marshall Cândido Rondon, een cartograaf van het Braziliaanse leger, die in de 20e eeuw werd beschouwd als de belangrijkste beschermer van de inheemse bevolking van Brazilië.

Maar veel expedities, vooral diegene die goud hoopten te vinden in de mythische verloren stad Eldorado, keerden nooit terug. Sommigen werden gedood door vijandige inheemse stammen of stierven door slangenbeten of verhongering, maar een verrassend groot aantal ontdekkingsreizigers koos ervoor om zich bij inheemse stammen te vestigen en hun bucolische levenswijze te delen.

Tegenwoordig wordt het regenwoud vriendelijker bekeken - en soms zelfs romantisch - als het Groene Paradijs, maar vaker gewoon als een buitengewone schat van de natuur. Hier bevindt zich de grootste concentratie botanische soorten van de planeet, waaronder zo'n 16.000 boomsoorten en ontelbare planten met een opmerkelijk medicinaal potentieel. Bovendien absorbeert deze ongeëvenaarde concentratie vegetatie, broeikasgassen en ademt zuurstof uit. Het biedt ook een traditioneel veilig thuis aan honderden inheemse stammen, waarvan sommigen nooit contact hebben gehad met de buitenwereld.

Rivieren voorzien de inheemse gemeenschappen van essentieel proteïnerijk voedsel, maar de stammen weten ook dat ze op veilige afstand moeten blijven van natuurlijke overstromingsgebieden die tijdens het hoogwaterseizoen tot op een afstand van 100 kilometer door grote rivieren worden overspoeld. Veel van dit water is afkomstig van gesmolten sneeuw en regen uit de Andes en zwelt de rivieren op wanneer het tussen april en juni de laaglanden bereikt. De resulterende overstromingen herinneren ons er voortdurend aan dat een groot deel van het Amazonebekken ooit onder zee lag.

Vorming van palmbomen op de paran  (kanaal) die de Rio Negro verbindt met de Cuiuni rivier, Deelstaat Amazonas, 2019

ANAVILHANAS

Eilanden in de stroom

In het uitgestrekte Amazonewoud, heeft de eeuwenoude strijd tussen land en water geleid tot 's werelds grootste zoetwaterarchipel, bekend als de Anavilhanas, met eilanden in elke denkbare vorm die oprijzen uit het donkere water van de Rio Negro. Vanuit de lucht is het een verbazingwekkend gezicht, dat zich zo ver uitstrekt als het oog kan zien. Vanaf de rivier is het een immense puzzel, waarbij alleen ervaren bootpiloten in staat zijn om routes uit te stippelen die een veilige doorgang tussen de ontelbare natuurlijke obstakels garanderen.

De meeste grotere eilanden zijn zelf dichtbegroeid met tropische vegetatie, maar als schattingen van het aantal eilanden vari ren tussen 350 en 400, dan komt dat ook omdat kleinere laaggelegen eilanden tijdelijk of zelfs permanent kunnen verdwijnen als het regenseizoen het waterpeil van de rivier met meer dan 20 meter verhoogt. Zo kunnen satellietfoto's van jaar tot jaar de voortdurend veranderende vorming van de archipel vastleggen.

Deze eilanden in de Rio Negro verschijnen voor het eerst op ongeveer 80 kilometer ten noordwesten van Manaus. Ze strekken zich in twee grote delen uit zo'n 400 kilometer stroomopwaarts tot Barcelos, de eerste stad die halverwege de 18e eeuw werd gesticht door Portugese kolonisten die met zeilboten reisden. Het is het eerste deel van ongeveer 135 kilometer lang, waar de rivier gemiddeld 20 kilometer breed is en eilanden 60% van het oppervlak in beslag nemen, dat nu beschermd is als het Nationaal Park van Anavilhanas. Het park beslaat een gebied van 350.470 hectare en is volledig onbewoond, met uitzondering van het stadje Novo Air o op de westelijke oever, 180 kilometer ten noordwesten van Manaus.

Nationaal park Anavilhanas, staat Amazonas, 2009

STAMMEN

XINGU

Xingu Park is het beroemdste inheemse gebied van Brazilië, wereldwijd bekend van foto's van zijn festivals en zijn invloed op de Braziliaanse literatuur in de tweede helft van de 20e eeuw. Het was het eerste grote inheemse reservaat dat werd opgericht om meerdere etnische groepen te beschermen.

In het inheemse Xingu-gebied (officiële naam) in de staat Mato Grosso wonen 6000 mensen die zestien verschillende etnische groepen vertegenwoordigen die talen spreken uit vijf taalfamilies. Het ligt tussen het Amazone-bioom en de Cerrado-savanne en heeft kenmerken van beide gebieden, met een rijke en gevarieerde fauna en weelderig bos, maar een regime van regen en droogte dat veel uitgesprokener is dan in het regenwoud in het noorden.

De dorpen bestaan uit gemeenschappelijke huizen die in een ovale omtrek rond een onverharde plaza staan. In het midden van het plein staat het "Mannenhuis", waar de heilige fluiten worden bewaard die de vrouwen niet mogen zien. Daarom worden de fluiten alleen bespeeld in dit kleinere huis of 's nachts, als de vrouwen elders verzameld zijn. Het plein is de plaats van publieke evenementen: vieringen, begrafenissen, toespraken van leiders en ceremoniële gevechten.

In deze samenlevingen, die gebaseerd zijn op de sociale verdeling van de productie van goederen, wordt elke groep geïdentificeerd als de meest verfijnde maker van voorwerpen die tussen gemeenschappen kunnen worden verhandeld, zoals het keramiek van de Waurá, de pijl en boog van de Kamayurá, de slakkenhuiskettingen van de Kuikuro en het zout van de Aweti en Mehinako. Deze producten worden verhandeld in ruilrituelen die moitarás worden genoemd en die plaatsvinden aan het einde van grote festivals.

Deze grote vieringen zijn de meest zichtbare bevestiging van de harmonieuze relaties tussen de bewoners van de Boven-Xingu. De rituelen van Kuarup, Javari en Yamurikumã nodigen uit tot grote bijeenkomsten van bewoners uit verschillende gemeenschappen voor gezamenlijke rituelen waarin de verschillende mythologieën van deze volkeren zich verstrengelen rond vergelijkbare dramatische thema's.

Kamayurá pajés (sjamanen), Inheems gebied Xingu, staat Mato Grosso, 2005

AWÁ-GUAJÁ

De Awá-Guajá zijn een bijna "geïsoleerde" inheemse gemeenschap. Ze leven in de staat Maranhão, waar de afgelopen decennia veel illegale houtkap heeft plaatsgevonden. De naam combineert hun officiële identificatie, Guajá, met hun eigen naam, Awá. Etnolinguïstische studies geven aan dat ze een gebied bewoonden in wat nu de staat Pará is, in het westen, toen ze deel uitmaakten van dezelfde Tupi-Guarani taalgroep als de inheemse Guajara en Tenetehara. In het begin van de 19e eeuw splitsten ze zich af en migreerden naar het oosten, richting Maranhão. Tegenwoordig leven ze in twee inheemse gebieden (Boven- Turiaçu en Caru), die ze delen met andere etnische groepen die meer contact hebben met de buitenwereld: de Ka'apor, Timbira en Guajajara.

De verwoesting van hun land begon nadat er in de jaren 1970 enorme voorraden ijzererts waren ontdekt in het gebied en de Braziliaanse regering een spoorlijn en een snelwegsysteem aanlegde dwars door het land van de Awá om ijzererts van het Carajás-gebergte naar de kust te transporteren. Duizenden indringers bezetten illegaal het gebied en veel Awá-families werden op brute wijze afgeslacht.

Bovendien is het grondgebied van de Awá-Guajá de afgelopen 50 jaar steeds kleiner geworden door intensieve illegale houtkap. Inheemse verdedigingsorganisaties melden dat de Awá-Guajá ernstig met uitsterven bedreigd worden en dat ze "lijden onder genocide".

Vandaag de dag is de populatie van de Awá-Guajá teruggelopen tot ongeveer 450 mensen, waarvan er zo'n honderd beperkt contact hebben met de buitenwereld. De Britse NGO Survival International beschouwt de Awá-Guajá als "de meest bedreigde stam op aarde".

Awá-Guajá mannen en jongens, Inheems gebied Awá-Guajá, staat Maranhão, 2013

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

ZO'É

De Zo'é leven in de bossen van de staat Pará, ten noorden van de Amazonerivier, die beter bewaard zijn gebleven dan die aan de zuidoever, die snel verwoest worden. Daar, praktisch op de grens van Brazilië met de Guianas, is het terrein steil en moeilijk te bereiken via de rivier of over land. Hun grondgebied beslaat een gebied van 624.000 hectare. Op 22 december 2009 werd dat land officieel erkend als beschermd inheems reservaat.

De Zo'é spreken een taal van de Tupi-Guarani familie. Ze werden geen Zo'é genoemd toen ze in de jaren 1980 intensief in contact kwamen met blanken. Het woord, dat "Ik ben ik" betekent, werd gebruikt om te betekenen "wij zijn mensen". Het herhaalde gebruik van de uitdrukking werd echter uiteindelijk een term voor zelfdefinitie, het begin van het begrijpen van het verschil tussen hen en de andere volkeren met wie ze zouden samenleven: de "niet-inheemsen", die ze kirahi noemen.

Net als veel andere inheemse volken van Amerika geloven de Zo'é dat dieren zoals jaguars in het begin ook mensen waren. Dit menselijke element van dieren is de reden waarom jagers hun prooi eer moeten bewijzen: dode varkens krijgen noten in hun mond gestopt wanneer ze het dorp bereiken, omdat ze als eregasten worden beschouwd op het banket waar ze zullen worden opgegeten.

De vrouwen dragen dunne kettingen van slakkenhuizen en prachtige tiara's van witte veren uit de borst van koningsgieren. Mannen vangen deze vogels en houden ze aan de lijn als huisdier. Elke keer als ze terugkeren van een jachtexpeditie, voeren de Zo'é eerst de gieren zodat ze gezond blijven en de veren leveren die voor de tiara's van de vrouwen worden gebruikt.

De Zo'é zijn het enige inheemse volk in Brazilië dat de poturu draagt, een houten labret onder de onderlip. Poturu is de naam van het stuk hout dat in deze opvallende grote piercing wordt gedragen.

Mannen van Zo'é etniciteit, inwoners van het dorp Towari Ypy, Inheems gebied Zo'é, staat Pará, 2009

SURUWAHÁ

De Suruwahá zijn gevestigd in de staat Amazonas en hebben ervoor gekozen om in bijna totale afzondering te leven in een poging om hun traditionele culturele gebruiken zoveel mogelijk te behouden.

Deze gemeenschap produceert al het voedsel dat haar leden consumeren, mede dankzij bijzonder verfijnde landbouwtechnieken. Ze jagen met traditionele wapens, pijl en boog of blaaspijp, en gebruiken pijlen met een giftip. De Suruwahá zijn zelfs experts in het gebruik van gif. Ze hebben geen officiële leiders, maar hun grote jagers worden vereerd en beschouwd als madi iri karuji, "mensen van moed", en bewonderd in verhouding tot het aantal tapirs dat ze hebben gedood.

Een sterk lichaam, een teken van gezondheid, is een eigenschap waar ze trots op zijn. Spierkracht wordt versterkt tijdens groepsactiviteiten zoals het ritueel van het dragen van geraspte cassave van de maloca naar de rivier voor fermentatie. Ze maken een immense mand van ongeveer 2,5 meter hoog en vullen die met 600 tot 800 kilogram geschilde maniok.

De Suruwahá hebben een hoog sterftecijfer door een geaccepteerde en vrijwillige gewoonte om timbó (Derris elliptica) in te nemen, een zeer giftige stof die wordt gebruikt om prooi te verdoven bij het vissen. Volgens hun kosmologie wordt het leven simpelweg genomen door de agressieve geest van een plant. In de meeste gevallen gaat het om mensen tussen de 14 en 28 jaar, op het hoogtepunt van hun jeugdige kracht. De Suruwahá geloven dat mensen naar een van de drie plaatsen gaan als ze sterven: de plaats voor mensen die sterk en gezond sterven is de meest wenselijke, de alternatieven zijn een afdeling voor mensen die gebeten zijn door cobra's en een afdeling voor mensen die op hoge leeftijd sterven.

Volwassen Suruwahá-vrouwen en kinderen, Inheems gebied Suruwahá, staat Amazonas, 2017

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

YAWANAWÁ

In een tijdsbestek van zo'n 50 jaar zijn de Yawanawá vanuit volledige onzichtbaarheid overgegaan in een periode van uitbundige culturele activiteit en zijn ze een wereldwijd bekend referentiepunt geworden voor duurzaam leven en inheemse cultuur. In 1970 telde hun gemeenschap nog maar 120 mensen, met een welig tierend alcoholisme en sociale en culturele ineenstorting als gevolg van abrupte veranderingen in hun manier van leven, tot het punt waarop hun taal op het punt stond te verdwijnen. Het werd hen verboden om hun taal te gebruiken in het bijzijn van niet-inheemsen, voornamelijk door de eigenaars van de rubberplantages die vanaf het einde van de 19e eeuw de bossen van Acre beheersten en door wie ze als slaven werden behandeld. Een bijkomende bedreiging kwam in de vorm van evangelische missionarissen die de christelijke eredienst oplegden en probeerden de traditionele rituelen van de inheemse bevolking de kop in te drukken.

“Onze taal was verboden. Alleen de ouderen kenden het, maar kinderen leerden alleen Portugees. Onze overtuigingen en tradities werden door de missionarissen als duivels beschouwd en velen van ons geloofden dit. We begonnen als slaven te leven, zowel op het werk als cultureel,” vertelt Biraci Brasil Yawanawá, beter bekend als Bira, die begin jaren negentig de leiding van de groep op zich nam. Als nieuwe leider verdreef hij de missionarissen, schafte de bijbels af, bracht het onderwijs in de traditionele taal, die tot de Pano-taalfamilie behoort, terug en begon het bestuderen van de oude mythen en verhalen aan te moedigen als een manier om nieuwe generaties opnieuw in contact te brengen met de kennis en herinneringen van de ouderen.

In drie decennia is de bevolking gegroeid tot ongeveer 1.200 mensen. De Yawanawá zijn het levende bewijs dat wanneer inheemse mensen hun eigen land beheren, ze traditionele cultuur kunnen combineren met ondernemerschap. Terwijl ze zich inzetten om hun traditionele rituelen en voorouderlijke taal te herstellen en in stand te houden, zijn ze verbonden met de hedendaagse wereld via smartphones en computers, dankzij Wi-Fi-antennes die in hun dorpen zijn geïnstalleerd.

Een opvallend aspect van hun herleefde tradities is hun vederkunst: de Yawá maken een van de elegantste vederwerken in het Amazonegebied, meestal gemaakt van witte veren van een adelaar, voor hen een heilig dier.

Shanã (rechtsboven) met echtgenote Taiana (middenboven) en hun kinderen, Inheems gebied Rio Gregório, staat Acre, 2016

MARUBO

De mythologie van de Marubo is, net als die van andere inheemse volken in het uiterste westen van het Amazonegebied, sterk beïnvloed door de herinnering aan hun relatie met het Incarijk: verschillende mythische verhalen vertellen over de reizen van hun voorouders op zoek naar goederen van de Inca's, zoals stenen, een zeldzaam voorwerp in het zanderige terrein van de Javari Vallei waar ze wonen. Misschien is hun naam zelf afkomstig van hun interacties met de Inca's: het woord “Marubo” betekent niets in hun eigen taal, die deel uitmaakt van de Pano-taalfamilie. Een mogelijke verklaring is dat de naam een verbastering is van het Quechua “Mayoruna” of mensen van de rivier, een naam die ook wordt gebruikt voor de naburige Matsés.

De Marubo wonen in gemeenschappelijke huizen, langwerpige malocas in het centrum van het dorp. Elk Marubo-huis heeft een “meester”, de leider van de gemeenschap, die ook verantwoordelijk is voor de bouw van het huis en het structurele onderhoud. Zijn familie bewoont de ruimtes het dichtst bij de hoofdingang, waardoor hij een soort bewaker van het huis is.

De huidige populatie Marubo bedraagt iets meer dan 2.000 mensen. Het inheemse gebied van de Javari Vallei waar ze wonen is een van de grootste in Brazilië, met een oppervlakte van 8,5 miljoen hectare en is de thuis van verschillende andere etnische groepen: Korubo, Matis, Matsés, Katukina en verschillende geïsoleerde groepen.

Meer dan een eeuw van coëxistentie met niet-inheemse volkeren wordt weerspiegeld in het onderwijs aan Marubo-kinderen, en het leren van vloeiend Portugees staat hoog in het vaandel. Dit is de reden waarom velen van hen uiteindelijk vertalers en tussenpersonen worden in interacties met overheidsmedewerkers (zoals verpleegkundigen in inheemse gezondheidsposten) en ter ondersteuning van acties van inheemse organisaties, met name door voortdurende deelname aan expedities om contact te leggen met andere etnische groepen in de regio.

Txô-Vanëmpa, op de rug, begeleidt drie vrouwen die trossen bananen dragen, Dorp Maronal, Vallei van het inheemse gebied Javari Marubo, staat Amazonas, 1998

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

ASHÁNINKA

De Asháninka zijn een van de inheemse groepen met de langst bekende geschiedenis: er zijn verslagen van hun economische en culturele interacties met het Inca-rijk (15e en 16e eeuw), dat een groot deel van Zuid-Amerika regeerde in de bergen van Peru tot de komst van de Spanjaarden. De Asháninka of “Antis” verkochten bosproducten aan de Inca’s, zoals veren, dierenhuiden, katoen, stoffen, planten (granen, hout) en ontvingen in ruil daarvoor metalen voorwerpen (koperen bijlen, gouden sieraden), misschien halfedelstenen, andere stoffen en wol.

De relatie tussen de Asháninka en de Inca’s is zo oud en diep dat deze zelfs voorkomt in scheppingsmythes over het ontstaan van de wereld en de mensheid, alsof deze twee volkeren uit elkaar geboren zijn. Volgens één zo’n mythe, zoals verteld door de sjamaan Moisés Piyäko:

“Op een dag, heel lang geleden, was er een Asháninka-gemeenschap, en in het midden ervan was een vijver. Vanuit de vijver hoorde men het geschreeuw van een kip. Op een dag nam iemand een haak en ging vissen. Met elk stukje aas dat hij gebruikte ving hij iets: een kip of wezens die niet bestonden. Soms ving hij een Inca. Daarom leefden de Inca’s oorspronkelijk bij de Asháninka. Maar op een dag gingen zij verder weg wonen en zo ontstond het Incavolk. Wat mijn volk nodig had, zochten ze in de steden van de Inca’s. En wat de Inca’s nodig hadden, kochten ze van de Asháninka. De Inca’s wisten niet hoe ze door het bos moesten lopen. Ze kwamen niet in het bos en bleven alleen in de bergen.”

Ook volgens de mythologie van de Asháninka besloot de oppergod van de Asháninka, Pawa, na de verovering van het gebied door de Spanjaarden (die zij Wiracocha noemden) om kennis te verbergen en de wijzen te weerhouden de geheimen van zijn krachten aan de indringers te vertellen. Pawa verborg de wijsheid door de wijzen in dieren te veranderen. Maar hij moest voor sommige mensen een manier bewaren om toegang te krijgen tot die kennis. Dus creëerde hij Ayahuasca, een drankje dat mannen in contact brengt met de geestenwereld. Het is “de sleutel die de weg wijst naar alle verborgen charmes”.

Vrouwen met hun jonge kinderen, Kampa do Rio Amônia inheems gebied, staat Acre, 2016

KORUBO

In het gebied van de Javari Vallei zijn de Korubo zowel beroemd als gevreesd door de inheemse en niet-inheemse bevolking sinds de jaren 1970, toen Braziliaanse overheidsagenten begonnen met het opsporen van delfstoffen in het gebied. De Korubo kregen aandacht door hun gewelddadige reactie op invasies van hun grondgebied. Ze werden bekend als “índios caceteiros” (“knuppelzwaaiende inheemsen”) vanwege de manier waarop ze hun slachtoffers aanvielen, gewapend met grote knuppels (“cacetes” in het Portugees).

Hun huid is altijd rood geverfd met een kleurstof gemaakt van urucumzaden, maar het was de kleur van modder waaraan ze hun naam te danken hebben (in de Pano-taal, die ze delen met de nabijgelegen Marubos, Matsés en Matis). Ze leven ver van de rivieren en de zwermen muggen langs de oevers. Als ze toch in de buurt van de oevers komen, bedekken ze hun huid met modder om zichzelf te beschermen. Hun Matis burens noemden hen “Korubo”, met modder bedekte mensen.

Voordat ze in contact kwamen met andere culturen, gebruikten ze geen pijl en boog, in tegenstelling tot veel andere inheemse groepen. Ze jagen op kleine dieren met blaaspijpen, die ze met grote precisie gebruiken, en op grote dieren met speren en knotsen.

De Korubo leefden geïsoleerd tot het midden van de jaren 1990 toen een groep van hen, die bijna allemaal leden aan malaria, hulp zocht buiten de gemeenschap. Vandaag de dag leven er ongeveer 120 Korubo in twee dorpen aan de oever van de Ituí rivier in de Javari Vallei in het westen van Amazonas, vlakbij de grens met Peru. Minstens één andere groep leeft nog steeds in de jungle, afgesneden van de rest van de wereld.

Geclassificeerd als “recent gecontacteerde inheemse bevolking”, wat betekent dat ze weinig interactie hebben met niet-inheemsen, leven de Korubo hun traditionele codes en weinigen van hen spreken Portugees. Omdat ze nog steeds erg kwetsbaar zijn voor ziektes die veel voorkomen bij niet-inheemse volken, worden buitenstaanders over het algemeen buiten hun gemeenschap gehouden. In oktober 2017 verbleven voor het eerst een documentatieteam en journalisten bij de Korubo, onder wie Sebastião Salgado.

Korubo groep, ze hebben gejaagd op een tapir (*Tapirus terrestris*), Vallei van het inheemse gebied Javari Korubo, staat Amazonas, 2017

TENTOONSTELLINGSPARCOURS

YANOMAMI

De Yanomami zijn de grootste inheemse bevolkingsgroep ter wereld met een laag contactniveau. Er wonen ongeveer 40.000 mensen, waarvan 28.000 in Brazilië en de rest in Venezuela.

Ze leven in bergketens en valleien in het uiterste noorden van Brazilië, in het grootste inheemse gebied van het land, grenzend aan Venezuela. Het land strekt zich uit van het noorden van de staat Roraima tot aan de Rio Negro in de staat Amazonas. Onder de Yanomami bevindt zich ten minste één geïsoleerde groep. Ze leven al zo'n duizend jaar rond de hoogste bergketen van Brazilië. Vroeger leefden ze op de bergtoppen van de Cordillera. In de loop der eeuwen verwoestte het contact met de niet-inheemse bevolking de bewoners van de valleien en stelde het de Yanomami in staat zich uit te breiden naar de laaglanden.

Pas in de tweede helft van de 20e eeuw kregen de Yanomami meer te maken met vertegenwoordigers van buiten de inheemse bevolking: religieuze missionarissen, afgezanten van Braziliaanse federale agentschappen die de grenzen moesten afbakenen en de eerste ontdekkingsreizigers. Vanaf de jaren 1970 besloot de Braziliaanse militaire dictatuur (1964-85), te midden van een grote drang naar ontwikkeling, om een aantal snelwegen door hun land aan te leggen. De inheemse bevolking was niet voorbereid op de ziektes die de blanken meebrachten en leed onder opeenvolgende epidemieën van griep, malaria, mazelen en seksueel overdraagbare ziektes.

In de jaren 1980 viel een golf van goudzoekers het gebied binnen, met stilzwijgende toestemming van de federale instanties die de inheemse bevolking moesten beschermen. In korte tijd stierf 15% van de getroffen inheemse bevolking. De federale regering verdreef uiteindelijk de goudzoekers (1990-92) en erkende ook het hele gebied van 96.000 km² (37.000 vierkante mijl) dat door antropologische studies was aangegeven als inheems gebied.

Sjamanisme staat centraal in de cultuur van de Yanomami. Hun belangrijkste leider is de sjamaan Davi Kopenawa, een pionier in de campagne voor de oprichting van het Yanomami-gebied, die eind jaren 1970 begon. Tijdens de mijnbouwcrisis in 1988 won hij een prijs van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties. Later, tijdens een andere golf van invasies, won hij de Right Livelihood Award, in de volksmond ook wel de "Alternatieve Nobelprijs" genoemd.

Vrouwen met kinderen uit de gemeenschap van Piaú. Inheems gebied van de Yanomami, staat Amazonas, 2019.

MACUXI

De afbakening van het gebied van de Macuxi, een van de oudste erkende inheemse gebieden van Brazilië, begon in 1919, zoals blijkt uit een gedenksteen die in het dorp Maturuca werd geplaatst door Marshall Cândido Rondon, pionier van de Braziliaanse inheemse bevolking. Hun land werd in de loop van de 20e eeuw geleidelijk onteigend en bezet door veeboeren en rijstboeren. In het begin werd dit omschreven als een lening van land, maar daarna werd het met geweld afgenomen en uiteindelijk werd de inheemse bevolking verdreven uit het grootste deel van het grondgebied.

Aan het eind van de jaren 1970 hadden de inheemsen het eigendom van het land verloren aan veeboeren die weigerden het historische recht van de inheemsen op het land te erkennen. De inheemse bevolking leefde geconcentreerd in steden en werd voortdurend bedreigd door gewelddadige, gewapende agenten van de rancheigenaren. In 1980 begon een langdurige beweging onder de naam "Ou Vai ou Racha" (wat ruwweg "Alles of niets" betekent), die de inheemse bevolking mobiliseerde en erkenning van hun landrechten eiste.

In die tijd kwam er nieuw leiderschap op, met het doel om culturele elementen, trots en, vanaf het begin, hun taal nieuw leven in te blazen. Daarom waren en zijn veel van de jonge leiders leraren. Zij trainden de nieuwe generatie die hun recht op het land heroverde. Deze foto's documenteren dat moment aan het begin van de beweging om hun grondgebied terug te winnen.

De uiteindelijke beslissing kwam met de erkenning van het inheemse gebied Raposa-Serra do Sol en de goedkeuring ervan door de federale overheid in 2005, en de bevestiging van de beslissing door het Federale Hoogerechtshof in 2009.

Zoals de naam al doet vermoeden, is het inheemse gebied Raposa-Serra do Sol verdeeld in twee gebieden met een verschillend klimaat: in het zuiden beslaan de velden (Lavrado genaamd) ongeveer 70% van het oppervlak; in het noorden vormen berggebieden met dichtere bossen de overige 30% van dit gebied van 1.747.460 hectare. De inheemse bevolking van ongeveer 26.000 stamt af van vijf volken: De Macuxi, Ingarió, Patamona en Taurepang, die deel uitmaken van dezelfde groep die Pémon wordt genoemd, spreken Caribische talen (de bron van het woord "Caribisch gebied", waar deze taalfamilie is ontstaan). De vijfde groep zijn de Wapichana, die Arawakan spreken, een taal uit Centraal-Amerika.

Valderlania van de Macuxi-gemeenschap van Maturacá, Inheems gebied Raposa-Serra do Sol, staat Roraima, 1998

INSTITUTOTERRA-EENNIET-GOUVERNEMENTELEORGANISATIE OPGERICHT DOOR LÉLIA EN SEBASTIÃO SALGADO

Het Instituto Terra is ontstaan uit de droom van het echtpaar Lélia Deluiz Wanick Salgado en Sebastião Salgado om het uitbundige bos te herstellen dat meer dan zes decennia geleden het land bedekte van de Bulcão Farm - een landgoed dat vroeger eigendom was van de familie Salgado - en dat volledig verwoest was door een drastisch proces van ecologische achteruitgang.

Het gebied ligt in de Braziliaanse staat Minas Gerais in het afwateringsbekken van de Docevallei en is na de oprichting in 1998 van het Instituto Terra, een non-profitorganisatie, getransformeerd door herbebossing. Het land werd een Privé Reserve van Natuurlijk Patrimonium (RPPN), vergelijkbaar met een Nationaal Park, en was het eerste dat werd gecreëerd in een aangetast gebied van de Doce-rivier.

Deze regio omvat het onschatbare bioom van het Atlantische woud dat, ondanks zijn wereldwijde belang, vandaag slechts 12,4% van zijn oorspronkelijke vegetatie heeft behouden. Het doel van het Instituto Terra is om het voortbestaan van de soorten die inheems zijn in dit bioom te garanderen en de biodiversiteit van de regio, die momenteel ernstig bedreigd wordt met uitsterven, te versterken.

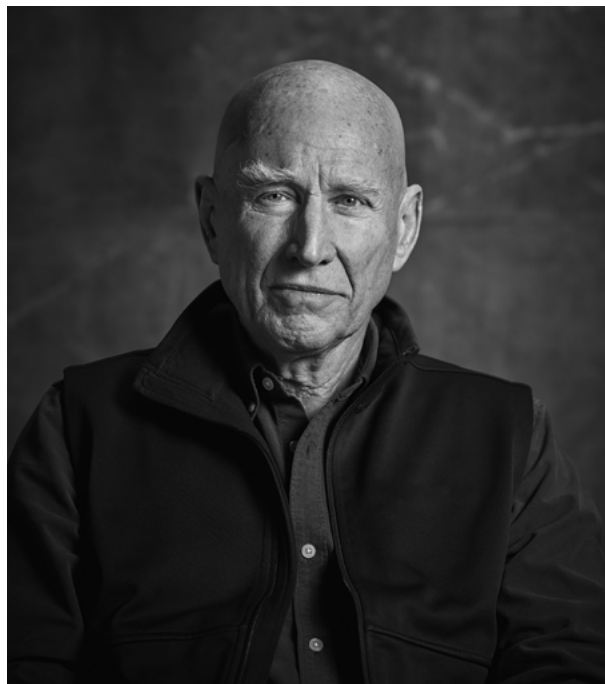
Tot nu toe zijn er bijna 2,4 miljoen bomen geplant. De kwekerij van Instituto Terra heeft op haar beurt meer dan zes miljoen zaailingen van 300 inheemse soorten geproduceerd.

Nu een deel van het tropische woud weer is hersteld, is een groot aantal dieren - vogels, zoogdieren, reptielen en amfibieën - teruggekeerd naar hun natuurlijke habitat. De nieuwe bomen helpen ook bij het herstel van waterbronnen en beekjes die bijna waren opgedroogd.

Deze ervaring leidde tot de lancering van een initiatief genaamd “Olhos d’Água” (letterlijk “waterputten”), nu erkend door de Verenigde Naties, dat van plan is om de meer dan 300.000 bronnen in de Docevallei te herstellen en te beschermen.

Tot nu toe heeft het project gewerkt aan het herstel en de bescherming van 2.000 waterbronnen, waarvan al duizenden gezinnen in 34 gemeenten in de regio hebben geprofiteerd. In de loop der jaren is het Instituto Terra wereldwijd erkend voor zijn betrokkenheid bij het herstel van ecosystemen en het bevorderen van het herstel en behoud van het milieu.

BIOGRAFIE VAN SEBASTIÃO SALGADO

© Renato Amoroso

1944

8 februari: geboren in Aimorés, Minas Gerais, Brazilië.
Hij is de zesde in een gezin van acht kinderen en de enige jongen.

1960

Verhuist naar Vitória, Espírito Santo, om naar de middelbare school te gaan.

1964

Start zijn studie economie aan de Universiteit van Espírito Santo.
Sluit zich aan bij de linkse beweging die vecht tegen de vestiging van de militaire dictatuur.

1967

Behaalt zijn diploma in economie.
16 december: trouwt met Lélia Deluiz Wanick.

1968

Het echtpaar verhuist naar São Paulo.
Behaalt zijn master in economie aan de Universiteit van São Paulo. Werkt bij het Secretariaat van Financiën van de staat São Paulo aan de eerste economische planning voor de metropoolregio São Paulo.

1969

Het echtpaar verlaat Brazilië onder druk van de militaire dictatuur en komt aan in Parijs, Frankrijk.

1970

Studeert wiskundige economie en bereidt een doctoraat voor aan de Universiteit van Parijs.
Maakt zijn eerste foto's met het toestel dat zijn vrouw, Lélia, heeft gekocht voor haar architectuurstudies.

1972

Werkt als econoom bij de Internationale Koffieorganisatie (ICO) in Londen, Engeland. Hiervoor reist hij voor het eerst naar Afrika: Kenia, Oeganda, Burundi, Congo-Kinshasa, en maakt daar foto's.

1973

Verlaat zijn beroep als econoom om freelancefotograaf te worden.
Keert terug naar Parijs en werkt voor de humanitaire pers. Maakt zijn eerste reportage over de grote droogte in de Sahel, Niger.

1974

Reportage in Ethiopië over droogte en hongersnood.
15 februari: geboorte van Juliano, hun eerste kind.
Begint te werken voor het agentschap Sygma. Verslaat de Anjerrevolutie in Portugal en de onafhankelijkheidsoorlog in Mozambique.

1975

Werkt voor het agentschap Gamma.
Verslaat de onafhankelijkheidsoorlog en de burgeroorlog in Angola, die volgen op het democratiseringsproces in Portugal.

1976

Verslaat de burgeroorlog in Mozambique, het proces tegen huurlingen in Angola en de

BIOGRAFIE VAN SEBASTIÃO SALGADO

onafhankelijkheidsbeweging in Rhodesië (nu Zimbabwe).

Zijn paspoort wordt in beslag genomen door de Braziliaanse regering; hij kan niet meer reizen.

1977

Verwerft de Franse nationaliteit.

Begint de levensomstandigheden van boeren en de culturele weerstand van inheemse volkeren in Latijns-Amerika te fotograferen. Dit project wordt in negen landen uitgevoerd over een periode van zes jaar.

1978

Werkt aan de levensomstandigheden in de «Cité des 4000» in La Courneuve, een Parijse voorstad, met het oog op een tentoonstelling over het woningprobleem.

Krijgt zijn Braziliaanse paspoort terug na een rechtszaak tegen de regering.

1979

Start een project over transhumance, marginalisatie en de integratie van migranten in Europa, met name in Frankrijk, Nederland, Duitsland, Portugal en Italië.

Wordt lid van het agentschap Magnum Photos.

Geboorte van Rodrigo, hun tweede kind, dat het syndroom van Down heeft.

1980

Zet zijn fotografisch project over boeren in Latijns-Amerika voort tot 1983.

1981

Fotografeert de aanslag op president Ronald Reagan tijdens een reportage over de eerste 100 dagen van zijn ambtstermijn in Washington, VS.

1982

Ontvangt de W. Eugene Smith-prijs voor humanistische fotografie, New York, VS.

1984-1985

Verslaat de droogte en de verwoestende effecten ervan in Ethiopië, Soedan, Mali en Tsjaad, in samenwerking met de humanitaire organisatie Artsen Zonder Grenzen.

1986

Start een fotografisch project over het wereldwijde productiesysteem en de transformatie van sociale productieprocessen in de belangrijkste economische sectoren. Achtentwintig reportages worden over zeven jaar op alle continenten uitgevoerd.

Fotografeert de goudmijn Serra Pelada in Brazilië.

Publiceert het boek *Autres Amériques* met een bijbehorende tentoonstelling, voor het eerst gepresenteerd in de Maison de l'Amérique Latine in Parijs.

Publiceert het boek *Sahel, l'Homme en détresse*, ten gunste van Artsen Zonder Grenzen, met een tentoonstelling in het Palais de Tokyo, Parijs.

1987

Zet zijn project over industriële productie voort.

1988

Ontvangt de Rey de España-prijs, Spanje.

1989

Ontvangt de Erna en Victor Hasselblad-prijs voor zijn volledige oeuvre, Zweden.

1990

Fotografeert de bouw van de Kanaaltunnel, die Engeland met Frankrijk/Europa verbindt.

Ontvangt de Visa d'Or-prijs op het Festival International du Photojournalisme in Perpignan, Frankrijk.

Publiceert het boek *Une certaine grâce*, met een wereldpremière tentoonstelling in het Modern Art Museum of San Francisco, VS.

1991

Fotografeert de branden van de oliebronnen in Koeweit tijdens de Golfoorlog.

Ontvangt de Grand Prix de la Ville de Paris, Frankrijk.

1992

Wordt benoemd tot erelid van de American Academy of Arts and Sciences, Verenigde Staten.

1993

Publiceert het boek *La Main de l'Homme*, vergezeld van een tentoonstelling die voor het eerst wordt gepresenteerd in het Philadelphia Museum of Art, PA, Verenigde Staten, en sindsdien wereldwijd wordt getoond.

Publiceert de catalogus *In Human Effort*, vergezeld van een tentoonstelling in het Nationaal Museum voor Moderne Kunst, Tokio, Japan.

Publiceert *Photo Poche Sebastião Salgado*, nr. 55, uitgegeven door het Centre National de la Photographie, Frankrijk.

1994

Verlaat Magnum.

Richt samen met Lélia Wanick Salgado Amazonas Images op, een persbureau exclusief gewijd aan zijn werk, in Parijs, Frankrijk. Vandaag de dag bestaat het agentschap niet meer en is de structuur omgevormd tot hun studio.

Vanaf het begin van zijn carrière is Lélia een actieve partner in de professionele projecten van het paar. Zij is verantwoordelijk voor het ontwerp en de vormgeving van de meeste fotoboeken van Sebastião Salgado, evenals voor de curatie en scenografie van het merendeel van zijn tentoonstellingen.

Ontvangt de Grand Prix National 1994 van het Ministerie van Cultuur en Francophonie, Frankrijk.

Start een project over migratiebewegingen van bevolkingsgroepen: zesendertig reportages worden over de hele wereld uitgevoerd gedurende zes jaar.

1996

14 november: geboorte van Flávio, hun kleinzoon.

1997

Publiceert het boek *Terra*, over boeren en landlozen in Brazilië.

1998

Richt samen met Lélia Wanick Salgado Instituto Terra op, een milieuproject gewijd aan het herstel van het ecosysteem en de biodiversiteit van het Atlantisch Woud in de Rio Doce-vallei, in de staten Minas Gerais en Espírito Santo, Brazilië.

BIOGRAFIE VAN SEBASTIÃO SALGADO

Omdat de grond volledig verwoest was, kreeg Lélia het idee om het bos opnieuw aan te planten. Sindsdien zijn bijna drie miljoen bomen geplant en is Instituto Terra uitgegroeid tot de grootste ecologische landelijke NGO in Brazilië. Vogels, insecten, zoogdieren en zelfs jaguars zijn teruggekeerd.

Ontvangt de Príncipe de Asturias de las Artes-prijs, Spanje.

2000

Publiceert de boeken *Exodes* en *Les Enfants de l'Exode*.

Presenteert de eerste tentoonstelling Exodes in het George Eastman House, New York, Verenigde Staten. Sindsdien reist deze tentoonstelling de wereld rond.

Ontvangt de Medaglia della Presidenza della Repubblica Italiana, Pio Manzù Research Center, Italië.

2001

Werkt aan de wereldwijde uitroeiing van polio, een campagne geleid door UNICEF en de WHO. Wordt benoemd tot Goodwill Ambassador voor UNICEF.

2003

Publiceert het boek *The End of Polio*.

2004

Beginnt het project Genesis, bestaande uit fotoseries van landschappen, fauna, flora en menselijke gemeenschappen. Dit werk is bedoeld als een zoektocht naar ongerepte natuur. Tweeëndertig reportages worden uitgevoerd over een periode van acht jaar, tot 2011. Wordt benoemd tot Commandeur de l'Ordre de Rio Branco, Brazilië.

2007

Publiceert het boek *Africa*, vergezeld van een tentoonstelling die voor het eerst wordt gepresenteerd op PHotoESPAÑA, in Madrid.

2009

Eerste presentatie van de tentoonstelling Africa in het Tokyo Metropolitan Museum of Art, Japan.

2013

Publiceert het boek *Genesis*.

Eerste presentatie van de tentoonstelling in het Natural History Museum, Londen, Engeland. Sindsdien tentoongesteld in zesenvijftig musea en tweeënveertig openbare ruimtes wereldwijd.

Publiceert de autobiografie *De ma terre à la Terre*, samen met Isabelle Francq.

Start een fotografisch project over het Amazonewoud in Brazilië en de inheemse gemeenschappen die daar leven. Het doel is om de schoonheid en het belang van de Amazone voor de planeet te laten zien en zo de urgentie van bescherming en behoud te benadrukken tegen bedreigingen die het ecosysteem en de bevolking treffen.

2014

Wordt benoemd tot Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres door het Ministerie van Cultuur en Communicatie, Frankrijk.

Uitgave van de documentairefilm *Le Sel de la Terre*, over Sebastião Salgado, geregisseerd door Wim Wenders en Juliano Ribeiro Salgado, geproduceerd door Decia Films.

2015

Publiceert het boek *Terres de Café*, vergezeld van een tentoonstelling op de Coffee Cluster tijdens de Wereldtentoonstelling in Milaan en in de Fondazione Bevilacqua La Masa, Venetië, Italië.

2016

Wordt verkozen tot lid van de Académie des Beaux-Arts van het Institut de France, op de zetel die eerder werd bezet door Lucien Clergue, Frankrijk.

Wordt benoemd tot Chevalier de la Légion d'Honneur, Frankrijk.

Ontvangt de International Primo Levi Award voor 2016, Genua, Italië.

Publiceert het boek *Koweït, un désert en feu*.

2017

28 december: geboorte van Nara, hun kleindochter.

2018

Wordt benoemd tot Chevalier de l'Ordre du Mérite Culturel door het Vorstendom Monaco.

Tentoonstelling Déclarations, Saison en Droits, in het Musée de l'Homme, Parijs, Frankrijk.

2019

Wordt benoemd tot erelid van de American Academy of Arts and Letters, New York, Verenigde Staten.

Ontvangt de Friedenspreis des Deutschen Buchhandels, Duitsland.

Tentoonstelling Sebastião Salgado in het Chengdu Contemporary Image Museum, China.

Publiceert het boek *Gold, Mine d'Or Serra Pelada*.

2021

Ontvangt de Praemium Imperiale Award, Japan Art Association, Japan.

Publiceert het boek *Amazônia*.

Eerste presentatie van de gelijknamige tentoonstelling in de Philharmonie, Cité de la Musique, Parijs, Frankrijk. Sindsdien gepresenteerd in veertien internationale musea.

Wordt benoemd tot Honorary Doctor of Arts, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, Verenigde Staten.

2022

Ontvangt de International Center of Photography's Infinity Award, New York, Verenigde Staten.

Tentoonstelling Aqua Mater, bestaande uit tweeënveertig foto's rond het thema water, gepresenteerd in een bamboepaviljoen ontworpen door de Colombiaanse architect Simón Vélez, op de Parvis de La Défense, Parijs, Frankrijk.

2023

Door Time Magazine benoemd als een van de 100 meest invloedrijke klimaatactivisten in de zakenwereld.

2024

De World Photography Organization kent hem de prijs Outstanding Contribution to Photography toe.

De American Academy of Achievement kent hem de Golden Plate Award toe.

De berg Roraima. Staat Roraima, Brazilië, 2018.
© Sebastião Salgado

Marubo-indianen, Javari-vallei. Staat Amazonas, Brazilië, 1998..
© Sebastião Salgado

EDUCATIEVE RICHTLIJNEN

De onderstaande educatieve richtlijnen zijn ingedeeld op basis van wanneer ze aangeboden kunnen worden: tijdens het bezoek aan de tentoonstelling of ervoor/erna.

LESIDEEËN TIJDENS UW BEZOEK AAN DE TENTOONSTELLING

LANDSCHAPSZONE

*Vraag de leerlingen om foto's te zoeken die overeenkomen met de onderstaande namen en er foto's van te maken. Als er meerdere foto's mogelijk zijn, neem dan de foto die ze het indrukwekkendst vinden. Geef bij elke foto een korte uitleg.

Ruimtes: Luchtfoto's - Rivieren

- Parima- bergketens
- Rio Negro
- Juruá
- "Ontmoeting van de Wateren"

Ruimte: Bergen

- Berg Roraima
- Pico da Neblina

Gebieden : Bossen

- Groenvleugelara
- Filodendron
- Jauari Palm

*Het Amazonewoud is een enorm vochtreservoir. Dit is een essentieel aspect van het werk van Sebastião Salgado. Zoek foto's van Sebastião Salgado die dit laten zien.

OCAS - INHEEMSE ZONE

Vraag de leerlingen de volgende vragen te beantwoorden aan de hand van de foto's van de oorspronkelijke bewoners. Laat de leerlingen de juiste foto's zoeken en analyseren.

- Welke inheemse volkeren beoefenen de *Huka-Huka* krijgskunst?
- Veel inheemse volken houden de jongen van dieren waarop ze hebben gejaagd als huisdier, waaronder tamarins en luiaards. Geef twee namen van deze inheemse volkeren.
- Welke inheemse bevolking draagt de *poturu*, een enorme lippierring?
- Een inheems volk staat bekend om zijn kennis van vergif, vooral voor het verlammen van vissen als er vanuit kano's wordt gevestigd. Welk volk is het?
- Welke inheemse bevolking maakt enkele van de meest elegante gevederde kunstwerken in het Amazonegebied?
- Welke inheemse bevolking woont in gemeenschappelijke huizen die *Maloca* worden genoemd?
- Een *kushma* is een tuniek die gedragen wordt door inheemse mannen. Bij één inheems volk is het geweven met strepen. Welk volk?

- Van welke inheemse bevolking komt de sjamaan die de prijs van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties heeft gewonnen?
- Aan de voet van een van de oudste geologische formaties ter wereld, de berg Roraima, woont een inheems volk. Wie zijn het?

INTERVIEWS IN DE OCAS

7 films, geproduceerd voor de tentoonstelling, tonen de getuigenissen van vooraanstaande inheemse figuren over de noodzaak om hun cultuur en leefomgeving te redden. Deze korte documentaires geven een stem aan Indianen die over hun leven, hun problemen en hun hoop praten in hun eigen taal, met ondertiteling in verschillende talen.

Hier zijn een paar vragen om aan je leerlingen te stellen, waarvan je de antwoorden kunt vinden door deze zeven getuigenissen te bekijken.

- Wie zijn de geïnterviewde leiders van de Amerindiaanse gemeenschap? Wie van hen is ook een sjamaan?
- Wat zeggen ze over ontbossing? Kies een verhaal en leg uit wat het zegt over het onderwerp.
- Wat zeggen ze over de gouddelvers? Kies een verhaal en leg uit wat het zegt over het onderwerp.
- Wat zeggen ze over rivieren en vissen? Kies een verhaal en leg uit wat het over het onderwerp zegt.
- Wat zeggen ze over de regens? Kies een verhaal en leg uit wat het zegt over het onderwerp.
- Wat zeggen ze over ziekten? Kies een verhaal en leg uit wat het zegt over het onderwerp.

TERRA-ZONE-INSTITUUT

*Zoals aangegeven in deze ruimte hebben de fotograaf en zijn vrouw een NGO opgericht die Instituto Terra heet. Vraag de leerlingen om de antwoorden op de volgende vragen in deze ruimte te vinden:

- Wat is het doel hiervan?
- Hoe heeft ze dit gerealiseerd?

SEBASTIÃO SALGADO BIOGRAFIE ZONE

*Sebastião Salgado is een toegewijd fotograaf die de wereld rondreisde voor zijn reportages. Veel van zijn reportages zijn gepubliceerd in boeken. Vraag de leerlingen drie boeken te noemen en geef in een paar regels de inhoud van elk boek. *Het tweede deel van deze vraag kan na de tentoonstelling worden geschreven, met behulp van het internet.*

- Welke thema's liggen Sebastião Salgado na aan het hart? Vraag de leerlingen om er vier te identificeren in zijn biografie.

EDUCATIEVE RICHTLIJNEN

- Welke belangrijke wereldgebeurtenissen heeft Sebastião Salgado gefotografeerd? Vraag de leerlingen om vijf gebeurtenissen op te sommen die door Sebastião Salgado gefotografeerd werden en situeer ze op de wereldkaart hieronder.

QUIZ OVER DE BIOGRAFIE VAN SEBASTIÃO SALGADO

Omcirkel het juiste antwoord.

1. In 1969 verlieten Sebastião Salgado en zijn vrouw Brazilië onder druk van de militaire dictatuur en arriveerden in het land.

- In België, in Brussel
- In Frankrijk, in Parijs
- In Engeland, in Londen

2. In welk jaar gaf hij zijn carrière als econoom op om fotograaf te worden?

- In 1969
- In 1973
- In 1978

3. Wat was zijn eerste fotoreportage?

- De grote droogte in de Sahel (Niger)
- Noodtoestand in Ethiopië
- De Anjerrevolutie in Portugal

4. Hij heeft achtereenvolgens gewerkt voor de volgende agentschappen.

- Gamma, Magnum, Sigma
- Sigma, Gamma, Magnum
- Magnum, Sigma, Gamma

5. In 1994 verliet hij Magnum en richtte hij samen met zijn vrouw zijn eigen agentschap op. Hoe heet het?

- Amazonafbeeldingen
- Brazilië Beelden
- Salgado Images

6. Wat is de naam van de milieuorganisatie die hij samen met zijn vrouw heeft opgericht?

- Instituut Sebastião Salgado
- Instituut terra
- Terras Amazonas

7. De tentoonstelling Amazonia zal in 2021 voor het eerst te zien zijn in Parijs, bij

- Museum van de Mens
- Philharmonie, Muziekcentrum
- Paleis van Tokio

8. Wat is de titel van de documentaire over Sebastião Salgado gemaakt door zijn zoon Julian en regisseur Wim Wenders?

- Aardzout
- De schoonheid van de planeet
- Gekruiste perspectieven

VRAGEN OM TE BEANTWOORDEN VOOR OF NA DE TENTOONSTELLING

ABECEDAIR

Laat de leerlingen de volgende woorden definiëren, bij voorkeur vóór het bezoek.

Hoog en laag water
Glade
Rivierennetwerk
Archipel
Biome
Inselberg
Tepui
Barter
Mythologie
Inheems
Tiare
Sarbacane
Goudzoeker
Sjamanisme
Onteigening
Ontbossing

AMAZON IDENTITEITSKAART IN TE VULLEN

Oppervlakte :
Aantal inwoners :
Bestreken landen :
Klimaat :
Rivier :
Lengte van de rivier :
Aantal zijrivieren :
Aantal stammen :
Enkele stamnamen :
Datum eerste verkenning :
Enkele voorbeelden van bomen :
Enkele voorbeelden van dieren :
Minerale bronnen :

Zoek het Amazonegebied op de kaart en kleur het bijbehorende gebied in.

EDUCATIEVE RICHTLIJNEN

EDUCATIEVE RICHTLIJNEN

*Hier volgt een reeks vragen over het Amazonewoud. De leerlingen moeten ze kunnen beantwoorden met behulp van het internet. Dit kan als huiswerk worden gemaakt en in de klas worden gecorrigeerd; de les kan dan de vorm van een debat aannemen.

- Het Amazonewoud is een tropisch woud. Leg uit wat een tropisch woud is.
- Het Amazonewoud is belangrijk voor de planeet. Leg uit waarom.
- Het regenwoud van de Amazone wordt bedreigd door ongebreidelde ontbossing. Wat is ontbossing en wat zijn de gevolgen voor dit immense woud?
- Wat bedreigt het Amazonewoud nog meer?
- Wat kan er gedaan worden om de schade te beperken? Geef enkele voorbeelden.
- Het Amazonewoud is vooral een enorm vochtreservoir. Leg uit waarom.

Er leven ongeveer 400 **stammen** in het Amazonegebied. De inheemse bevolking was de eerste die het Amazonewoud bewoonde. Bedreigd sinds de komst van de kolonisten, hebben deze stammen vele plagen meegemaakt, waaronder slavernij, geweld en vooral ziekte. Desondanks hebben sommigen van hen het overleefd en proberen ze hun culturele tradities voort te zetten in het hart van het immense Amazonewoud.

* Kies drie stammen uit de tien die in de tentoonstelling worden gepresenteerd, of kies stammen die niet worden gepresenteerd, en zoek voor elk van hen informatie op over hun levensstijl, rituelen en geschiedenis. Dit kan het onderwerp zijn van groepswork dat in de klas wordt gepresenteerd aan de hand van een powerpointpresentatie.

DE TENTOONSTELLING

*Hier zijn een paar vragen om te stellen over onderwerpen die in de tentoonstelling aan bod komen.

- Geïmporteerde witte ziekten. Vraag de leerlingen dit gezondheidsfenomeen uit te leggen.
- Gecontacteerde volkeren of niet-gecontacteerde volkeren. Vraag de leerlingen uit te leggen wat ze denken dat dit betekent.
- FUNAI was een grote hulp voor Sebastião Salgado in zijn werk; dankzij zijn teams kreeg hij toegang tot de inheemse volkeren van Amazonia. Vraag de leerlingen uit te leggen wat FUNAI is.
- Wat zijn de implicaties van nieuwe technologieën en sociale netwerken voor de stamhoofden van de Amazonevolkeren? Vraag de leerlingen om hun mening over dit onderwerp te geven.

SEBASTIÃO SALGADO EN FOTOGRAFIE

*Wat is zijn fotografische stijl? Vraag de leerlingen om te proberen de stijl van Sebastião Salgado te definiëren. Hoe zijn zijn foto's herkenbaar? Leerlingen moeten de foto's die ze tijdens hun bezoek hebben gemaakt, kunnen gebruiken om deze vragen te beantwoorden.

*Hier zijn vier foto's van de tentoonstelling. En hieronder vind je enkele vragen die je tijdens een debat in de klas kunt beantwoorden.

- Geven deze foto's de realiteit van het leven van deze mensen weer?
- Heeft het werk van de fotograaf een etnografische dimensie (leg vooraf uit wat een etnografische benadering inhoudt)?
- Lijkt Sebastião Salgado de onderwerpen die hij fotografeert te kennen? Lijkt hij dicht bij hen te staan?
- Vraag jezelf bij elke foto af of het een tafereel is dat Sebastião Salgado kon waarnemen zoals het was of dat de fotograaf zijn onderwerpen in scène heeft gezet.
- Hoe komen de mensen over? Versterken of verminderen de foto's hen?
- Kan Sebastião Salgado beschouwd worden als een humanistisch fotograaf? Om deze vraag te beantwoorden, vraag je de leerlingen om eerst uit te leggen wat humanistische fotografie is.
- Vraag de leerlingen of ze beïnvloed zijn door de foto's van Sebastião Salgado. Welke in het bijzonder?

Rio Negro. Staat Amazonas, Brazilië, 2019..
© Sebastião Salgado

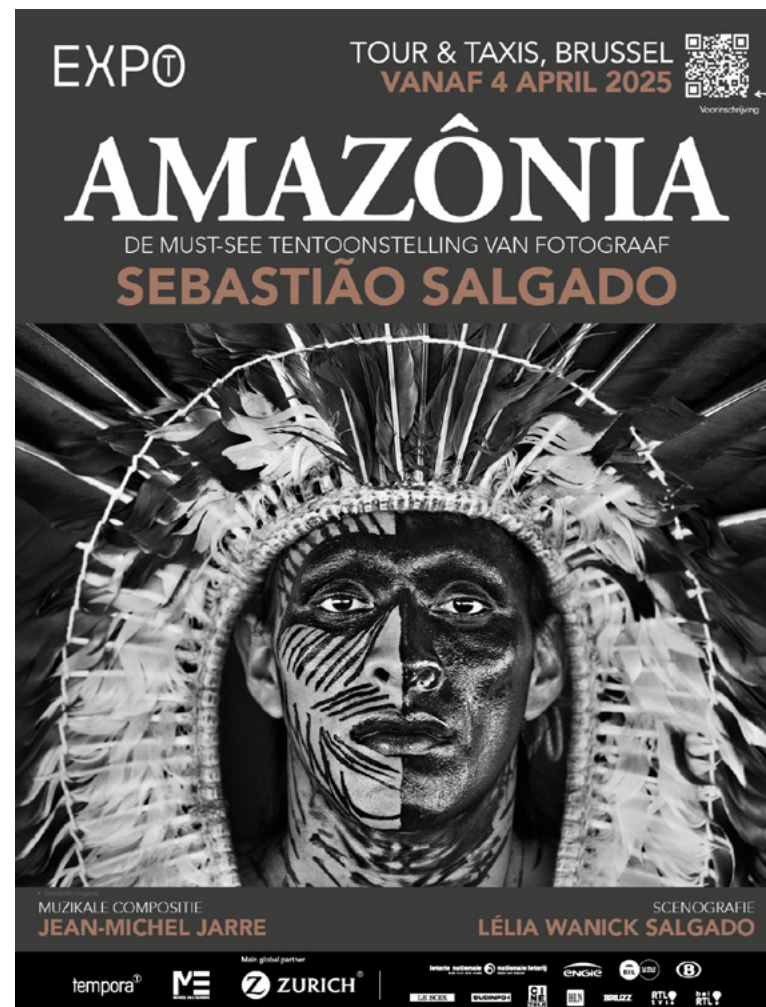
PRAKTISCHE INLICHTINGEN

AMAZÔNIA

DE MUST-SEE TENTOONSTELLING VAN FOTOGRAAF

SEBASTIÃO SALGADO

De tentoonstelling loopt van 4 april tot 11 november 2025.

TIJDSHEMA

Dinsdag t/m zondag: 10.00-18.00 uur (laatste toegang om 16.30 uur)

Geopend op maandag tijdens schoolvakanties

Open op feestdagen

Een bezoek duurt 1 tot 1,5 uur.

TARIEF VOOR SCHOLEN

€8 per leerling (op weekdagen, alleen tijdens schoolperioden), geen minimaal aantal deelnemers

één gratis volwassen begeleider per groep van 15 leerlingen (bijkomende volwassen begeleiders betalen ook €8)

voorkeurtarief voor leraren op vertoon van Klassekaart of Carte Prof (met uitzondering van schoolbezoeken en speciale dagen)

RONDLEIDING

Wil je nog meer uit je bezoek halen? Kies dan voor een rondleiding met gids. Tot 20 leerlingen per gids, kostprijs: €120 per gids. Reserveer tijdig, minstens 10 werkdagen vooraf.

INFORMATIE EN RESERVERING

reservations@expo-amazonia.com

+32 2 549 60 49

HOE KOM JE TER PLAATSE?

Tour & Taxis

Havenlaan 86C

1000 Brussel

- met de trein: station Brussel-Noord, op 10 minuten loopafstand van Tour & Taxis
- met de bus: parkeerterrein ter plaatse (tegen betaling)
- met de lijnbus: bussen 14, 15, 57, 88 en 89 – halte: Tour & Taxis
- met de tram: trams 51 en 93 – halte: Sainctelette
- met de metro: lijnen 2 en 6 – halte: IJzer of Ribaucourt

AMAZÔNIA

DE MUST-SEE TENTOONSTELLING VAN FOTOGRAAF
SEBASTIÃO SALGADO

CONTACT

www.expo-amazonia.com
info@expo-amazonia.com

+32 (0)2 549 60 49

tempora[®]

ME
MUSÉE DE L'EUROPE

Main global partner

Z ZURICH[®]

loterie nationale **6** nationale loterij
BIEN PLUS QUE JOUER MEER DAN SPELEN

ENGIE

BXL LA VILLE DE STAD

B

LE SOIR

SUDINFO

CINÉ
TELE
REVUE

HLN

BRUZZ

RTL
t v i

bel
RTL